

**ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-ОНТОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ІДЕЇ ЛЮДСЬКОЇ СТРАЖДЕННОСТІ
У ТВОРЧОСТІ С. ФРАНКА І М. БЕРДЯЄВА**

Ідею стражденності розглянуто в контексті авторських філософських концепцій С. Франка і М. Бердяєва, через які з'ясовано її онтологічно-екзистенційне підґрунтя. Виявлено смисло-змістову відмінність щодо постановки й тлумачення ідеї стражденності між мислителями, яка ґрунтується на особливостях їх філософської рефлексії. Визначено низку понять, в яких конститується ідея стражденності як проблема сучасної філософської антропології. Встановлено, що спільним у постановці ідеї стражденності в обох мислителів є узріння її онтологічно-екзистенційних підстав на тлі відмінних персоналістично-онтологічного (у С. Франка) та персоналістично-екзистенційного (у М. Бердяєва) методів філософування.

Проблема людської стражденності є невід'ємною складовою філософського антропологічного дискурсу, заданою в контекстах багатьох вчень, у яких розглядаються природа внутрішнього світу людини, моральні засади та духовна складова людського існування, зростання його смислотворності. Поняття стражденності об'єднує собою напружені переживання особистості, які відбивають не стільки зовнішні прояви всілякої недосконалості буття, скільки оприявлюють безпосереднє життя людського духу, індивідуальний внутрішній світ людини, причетної до пошуків смислу власного життя та пізнання духовних засад світоустрою. Актуальність даної тематики зумовлена посиленням уваги до одиної людини та обставин її існування у світі, котрі усвідомлюються нею як переживання граничних станів екзистенції. Відтак, метою статті є осмислення стражденності людського існування, його екзистенційно-онтологічних підстав і форм самовиявлення.

Людське існування є стражданням. Ця теза послідовно розгортається в контексті релігійно-філософських вчень мислителів срібного віку та, попри заявлену спільність постановки філософської проблеми, набуває в кожного з мислителів індивідуальних рис, відмітних ознак, певного поняттєво-коаліційного оточення, й, відповідно, різних відтінків значень. Тема стражденності набуває ваги та значення у релігійно-філософських вченнях М. Бердяєва, С. Франка, В. Соловйова, В. Марцинковського, М. Федорова, В. Розанова, С. Булгакова, Б. Вишеславцева, Л. Шестова, І. Ільїна, М. Лосського, П. Флоренського, В. Мережковського, Г. Шпета та постає як антропологічний феномен, що набуває онтологічного, теологічного, етичного, екзистенційного вимірів. У сучасному філософському дискурсі творчість цих мислителів не втрачає актуальності з огляду на підвищену увагу до проблем людини та людського в ній, зокрема тих переживань, що ними означено проблему стражденності.

З цієї точки зору особливо цікавими є праці С. Франка і М. Бердяєва, двох сучасників, чия зацікавленість темою людської стражденності здобула вираженості в дещо відмінних світоглядно-теоретичних концептах. Відтак, основною метою даної розвідки стає з'ясування особливостей світоглядно-теоретичного характеру щодо конститування ідеї стражденності в творчості С. Франка і М. Бердяєва. Творчість обох мислителів аналізувалась багатьма сучасними вченими, котрі виявляли різноманітні аспекти та філософсько-методологічне підґрунтя їх вчень. Виокремлення питання людської стражденності з широкого кола проблем філософсько-антропологічного спрямування, порушеного цими мислителями, здійснювалось дослідниками непослідовно та було детерміноване провідними філософськими парадигмами свого часу. Так, проблема стражденності є предметом розгляду в працях сучасних українських дослідників В. Г. Нестеренко, В. А. Малахова, М. В. Поповича, В. Г. Табачковського, Є. К. Бистрицького, М. О. Зайцева, С. Я. Українець, А. Є. Залужної, котрими було відмічено її онтологічний, морально-етичний, есенційно-екзистенційний, валеологічний та психо-екзистенціальний аспекти. Однак аналіз ідеї стражденності як концепту, що дає уявлення про світовідчуття людини та особливості життя її духу, ще не отримав належного висвітлення в сучасній антропології.

Тема людської стражденності є предметом особливої уваги в працях С. Франка і М. Бердяєва, невід'ємною часткою їх релігійно-філософського світогляду й авторських вчень. Ідея стражденності присутня в багатьох працях С. Франка і М. Бердяєва й актуалізується в багатоманітності своїх форм і проявів. Її розвій і консолідація ґрунтуються на поняттях трагізму, страждання, страху, жаху, боротьби, конфлікту, провини, туги, відчаю, самотності, сумніву тощо. І хоча ці поняття перебувають в одному смисловому ряду стосовно теми стражденності, втім, володіють різною силою аргументації, а тому встановлення міри їх причетності до ідеї стражденності, а також з'ясування відмінностей між їх смисло-змістовим навантаженням та специфіки їх застосування у творчості мислителів – є важливим завданням даної розвідки.

Увесь філософський розмисл С. Франка має глибоке онтологічне підґрунтя. Тому ідея стражденності осмислюється переважно онтологічно, у тісному співвідношенні з буттям та входить в контекст його вчення про реальність, що є частиною цілісного вчення про надраціональну всеєдність та Боголюдськість, в полі філософського розмислу над проблемами смислу людського буття, трагізму та гармонії в людському бутті, віри та невір'я, зла і гріха в людській природі.

Головний зміст уявлення про страждання людського існування зосереджено в С. Франка в поняттях зла і страждання, котрі увиразнюють собою осібно лінію міркувань філософа в праці "Незбагненне",

послугуючись меті обґрунтування проблеми теодицеї (тобто основності й походження зла), вирішення якої мислитель вбачає у єдиної можливій формі: трансраціональної основи її раціональної нерозрешимості [1: 783], реалізуючи тим самим власний філософський метод, котрий дослідник Г. Є. Аляєв визначає як "поєднання феноменології людського буття з трансцендентальною логікою всеєдності" [2: 310]. Варто зазначити, що постановка проблеми страждання в цій праці засилена саме на проблемі теодицеї, адже "якщо страждання немає ніякого смислу, – вважає мислитель, – то все наше буття все ж залишається безсезонним, навіть незважаючи на самоочевидність його божественної першооснови" [1: 783]. Таким чином, страждання вводиться в феноменологію С. Франка й позначає собою, передусім, характеристику буття: "сліпу, темну, важку фактичність" [1: 783]; достеменно, хоча і тягисну, реальність [1: 784]. Реальність, за Франком, є глибиною життєвого досвіду, "живим знанням", сферою трансраціонального, в якій страждання посідає органічне місце. "Страждання є рід реальності, свідомої того, що його не повинно бути і прагнучої перемогти або подолати себе" [1: 784], – підкреслює мислитель, демонструючи антиномічність даної онтологічної ситуації. Будучи співвідносним зі злом, страждання розділяє з ним його "безпідставність і неосмисленість", та тим не менше зосереджує в собі певний "позитивний зміст", осягнення якого можливе, в термінології С. Л. Франка, трансраціональним шляхом, що цілком узгоджується з його основним положенням про всеєдність: єдність Творця і творіння. "Саме абсолютна досконалість Бога мислима – або, вірніше, відчутна – лише в формі повноти всеохоплюючої, – і тим самим охоплюючої і протилежності" [1: 787], – пише Франк, наводячи щоразу вишуканіші аргументи на доказ своєї основної ідеї, розуміння якої є, на думку дослідника, нічим іншим як "осяганням незбагненності" [3: 181].

Між тим, у філософській системі С. Франка має велике значення суб'єктивне індивідуальне осмислення тотальності страждання, що здійснюється людиною як духовною істотою, одиницею буття та має на меті добровільне прийняття страждання як засобу, що є одночасно і способом пізнання Бога як трансцендентної реальності. Таким чином, позитивність страждання передбачає його перетерплювання; "душі, що вже відкрилась вглиб, воно є важкий підйом до небесного блаженства – диво причастя невимовному і несповідному таїнству божественного життя" [1: 787].

Іншим важливим поняттям, що ним представлено ідею стражденності у С. Франка, є трагізм. Це поняття набуває категоричного звучання й зустрічається в пізніх роботах мислителя "З нами Бог" та "Реальність і людина. Метафізика людського буття", в яких воно позначає собою співучасть людини і Бога в процесі сотворення і одухотворення світу. При цьому помітно, що трагізм є категорією вищого метафізичного гатунку, якій підпорядковані поняття страждання, болю, турботи, самотності, розчарування, горя, мук сумління, відчаю, смерті. Категорія трагізму позначає собою не стільки зовнішні по відношенню до людини обставини буття, скільки відображає характеристики її життя внутрішнього, екзистенційного: "Людське життя сповнене трагізму, що безпосередньо витікає з самотності людського духа серед чужого і ворожого їй сліпого природного світу (включаючи і світ її власних пристрастей)", – відзначає мислитель в праці "Реальність і людина" [4: 432]. Розрізняючи метафізичний та емпіричний плани буття, С. Франк експлікує трагізм як свідомість недосконалості емпіричного буття, в якому все підкорене категорії часу. У цій праці трагізм становища людської особистості у світі може бути цілком узгодженим з релігійною установкою, яка вміщає в собі смисл та примирення двох планів буття: емпіричного та метафізичного. При цьому буття залишається в розумінні мислителя гармонійною всеєдністю, що має своєю першоосною абсолютний Дух, абсолютну Святию.

В рамках принципу антиномістичного монодуалізму С. Франк виводить нову антиномію – трагічно-творчого боріння й гармонійно-блаженного спокою. Ця антиномія промовисто вказує на наявність духовної сутності в людині: "...сам трагізм є шляхом до тієї досконалості, в якій дух вперше чітко відкриває свою істоту як визначену зв'язком з Богом і в цьому набуває спокою" [4: 433]. Поєднання в людині трагізму і гармонії, "драматичної творчої активності з непорушним блаженным спокоєм останньої глибини її душі" і визначає її як образ Божий. У антиномії трагізму й гармонії буття ідея всеєдності здобуває кульмінації. Страждання, що їм відводиться роль очищення людської душі й спасіння, є лише частиною величного й трагічного процесу світового розвитку, що іменується творчістю, як один з аспектів буття і сутності Бога, котра ще триває і водночас вже завершена в повноті всього – в Божій святості і гармонії.

Ідея стражденності в окреслених підходах набуває екзистенційно-онтологічного статусу та розкривається у філософській рефлексії С. Франка в наступних аспектах, положеннях, елементах вчень :

– У контексті цілісної теорії Всеєдності. Філософське обґрунтування С. Франком ідеї стражденності впливає з його світоглядної позиції щодо укоріненості всього буття в Бозі. Звідси, прийняття трагізму буття й перетерплювання страждань розуміється як позитивна необхідність, головним змістом якої є реалізація божественного одкровення: повернення всього творіння до Бога. Страждання, біль, мука, відчай, зло, провина – той смисловий ряд понять, що представляє ідею стражденності у раннього С. Франка, котрі мисляться ним як тріщини, що загрожують цілісності всеєдності.

– Крізь призму об'ємної смисло-буттєвої проблематики. Страждання виявляється по своїй сутності антиномічним: з одного боку, воно є свідченням рокової безсезонності світового буття, а з іншого – допускає можливість шукати смисл, волає про нього, залишаючи відкритим і основне питання філософії – про сенс життя людини.

– У контексті богословської проблеми теодицеї, проблеми походження зла. Страждання в світлі теодицеї співвідноситься або з добром, благом, або зі злом. Франк вирішив для себе проблему теодицеї у формі трансраціональної основи її раціональної нерозрешимості, вибудовуючи над містичним досвідом нову металогічну сходику завдяки постулюванню інтуїтивного підґрунтя логічної думки.

– Через проблему достовірної реальності, у зміст якої невід'ємно входять страждання. У самому собі страждання містить прагнення здолати себе, тому воно експлікується Франком як "рух повернення до реальності". Питання справжньої (достотної) реальності розуміється ним як благо. Саме у стражданні С. Франк вбачає достотну реальність, якщо воно націлене на подолання самого себе.

– Крізь антиномію трагізму і спокою гармонії. Розв'яз ідеї стражденності базується на понятті трагізму, що полягає в розумінні, усвідомленні онтологічних обставин власного буття та низки понять, що віддзеркалюють внутрішній зміст переживання людиною трагізму: страждання, болю, турботи, самотності, розчарування, горя, мук сумління, відчаю, смерті.

– Через проблему дуальності в людському естві: наявності природного та божественного, тілесного й духовного начал. Вбачання в людському естві подвійності, двоїстості є однією із підстав усвідомлення трагічного, за означенням, людського існування.

У філософському спадку М. Бердяєва ідея стражденності також візуалізується в онтологічно-екзистенційній площині. Варто зазначити, що цьому мислителю притаманне відчуття стражденності, котре відображає його ставлення до оточуючого світу, історичних подій та їх учасників та виявляє в собі глибину екзистенційного внутрішньо-рефлексивного виміру, що є маніфестацією психо-емоційних переживань автора та виразом оцінно-когнітивного розмислу про себе: "Я завжди був нічийною людиною, був лише своєю власною людиною, людиною своєї ідеї, свого покликання, свого пошуку істини" [5: 300] тощо. М. Бердяєв надзвичайно гостро усвідомлював проблему стражденності. На його думку, у свідомості сучасної епохи проблема людської стражденності, маніфестована трагізмом і стражданням, досягла свого апогею. Ця проблема особисто переживалась філософом. За висловами дослідників, "він сам відчував трагічну важкість буття всією своєю істотою" та "розумів, що людське буття несе в собі філософію трагічного існування" [6: 161]. Катастрофічність російської історії (і, як відомо, української також) зумовила розв'яз стражденного світовідчуття цього філософа. Саме звідси його почуття трагізму світової історії й, як наслідок, інтерес до історіософської проблематики, в межах якої ним ставились питання смислу історії й метаісторії [7: 5]. "Я пережив світ, весь світовий і історичний процес, всі події мого часу як частину мого мікрокосмосу, як мій духовний шлях", – писав М. Бердяєв у "Самопізнанні" [5: 260], будучи цілком свідомий екзистенційного змісту свого духовного досвіду.

У ставленні мислителя до світу тема стражденності актуалізується у поняттях конфлікту, боротьби, трагізму. Ці поняття призначені відображати те критичне напруження, що виникає при усвідомленні "безодні між мною і трансцендентним" [5: 303]. Наслідком цього усвідомлення є переживання свого "Я" як місця перехрещення двох світів. Звідси калейдоскоп стражденного переживання на межі двох світів: світу "цього" (несправжнього) й світу "іншого" (реального, справжнього), якому і належить глибина "я" [5: 284]. Страженне відчуття зароджується у М. Бердяєва саме по відношенню до світу "цього", з яким мислитель пов'язує свою відразу до "життя" як гвалтівної і потворної повсякденності" [5: 287], що викликало в ньому негативні почуття нудьги, страху, адже "страх і нудьга спрямовані не на вищий, а на нижчий світ" [5: 303]. "Життя в цьому світі уражене глибоким трагізмом" [5: 293], – зазначає мислитель, тому з ним не пов'язане його прагнення до безкінечного, вічного й досконалого. Спроба реалізації цих духовних ескалацій в цьому світі уявляється мислителю лише формою й символом, екстеріоризацією, а спосіб життя в ньому є пристосувальництвом. Світові "цього" М. Бердяєв протиставляє світ "інший", що розкривається в його персональному особистісному вимірі. Говорячи його словами, екстаз життя і творчості, екстаз розриву і повстання належать світу, що не стільки протилежний дійсності, скільки принципово "інший", адже він позбавлений будь-яких суперечностей.

Ідея стражденності має онтологічне підґрунтя. Цю обставину чітко усвідомлював М. Бердяєв, намагаючись не лише зрозуміти смисл страждання, болю, туги, страху, самотності та ін. феноменів, але й досягнути основи людської стражденності загалом, її онтологічні підстави. В якості онтологічного предикату стражденності у М. Бердяєва може бути названа вина. Онтологічною виною спричинені роздор і ворожнеча в людському бутті. Вина мислиться М. Бердяєвим як досконалий гріх, і є онтологічною основою обмежуючих категорій нашого розуму, джерелом дефектів пізнання. Вину мислитель пов'язує з об'єктивацією духа, перетворенням його в "хворобливе буття". В праці "Філософія свободи" М. Бердяєв дає останньому детальну характеристику. В його розумінні "хвороба буття" знаменує собою розкол між Творцем і творінням та набуває відповідних характеристик: часовості, конечності, тісноти, далекості, відчуженості, матеріальності й важкості, обмеженості й відносності, детермінованості необхідністю. Усі ці характеристики присутні є деталізацією підстав стражденного існування людини у світі, а відтак спектру стражденного світовідчуття.

Тема стражденності актуалізується екзистенціальним способом мислення М. Бердяєва, що підсилює найважливіші питання його творчості. Як відзначає М. А. Блюменкранц, М. Бердяєву була загалом притаманна "страсність" мислення [7: 4]. Ця "страсність" позначає не стільки протиставлення раціональному типу викладу ідей, скільки підкреслює екзистенціальний характер його філософування: зв'язок почуття з ідеєю, оживотворення думки почуттями. Процес пізнання смислу буття та смислу особистісного існування є тотожним самому існуванню та відображається, на переконання мислителя, не лише інтелектуально, але й екзистенціально, в почуттях суб'єкта. Екзистенціальність, на наш погляд, набуває плоти в ідеї стражденності. Адже вона впливає, передусім, із ставлення до світу "цього", не справжнього, не первинного, не остаточного – світу, що складається з плетива протиріч і розбрату. У праці "Про рабство і свободу людини. Досвід персоналістичної філософії" М. Бердяєв підкреслював, що екзистенціальність відноситься саме до особистості, яка є місцем зосередження почуттів страждань і радощів [8: 16]. Міркуючи над сутністю феномена

екзистенціального у М. Бердяєва, сучасний дослідник К. Райда зазначає втілений у ньому тісний взаємозв'язок переживання зі смыслом. "Екзистенціальне" належить самій структурі людської істоти, "висвітлює прилучення істоти до "ноуменів духовного світу" [9: 79], – зазначає дослідник. Отож можна стверджувати, що в екзистенціальній філософії М. Бердяєва ідея стражденності персоніфікована та належить до незримих глибин його духовного досвіду.

Незважаючи на відсутність понятійного формулювання цієї ідеї, мотив стражденності читається крізь численні екзистенціальні переживання мислителя: "чужість світу, далекість всього, моя незлитість ні з чим"; "невкоріненість в землі"; "скритий трагізм життя"; "неприйняття світової даності"; "хвороблива відраза до повсякдення"; "стражденна (болісна) дисгармонія між "я" і "не-я"; і навіть – через саму трудність і часто принципову невизначеність його сокровенних і найважливіших почуттів: "Внутрішній трагізм мого життя я ніколи не міг і не хотів виразити", – зізнається М. Бердяєв [5: 301]. Перелік вищезазначених метафізичних переживань конституює мотив стражденності як внутрішній екзистенціальний вимір життя і способу філософування М. Бердяєва.

Попри переважаючу аморфність стражденного світовідчуття, все ж звертають на себе увагу достатньо виразні емотивні реакції, що набули в його працях послідовного експлікативного обґрунтування. Серед них найбільш значимими є самотність, туга та страждання. Виділення самотності й туги з-поміж інших екзистенціальних переживань у М. Бердяєва слугує увиразненню ідеї безсенсовитості емпіричного світу, – вважає П. В. Алексєєв [10: 357-358]. Справді, екзистенціал самотності М. Бердяєв пов'язує зі засадничим для нього відчуттям власної неналежності світу, невикоріненості в ньому: "Я переживав ядро мого "я" поза об'єктивним світом, що стоїть переді мною" [5: 296].

Екзистенціал туги у М. Бердяєва є рефлексивно-медіальним у його світовідчутті: "Вона між трансцендентним і безоднею небуття" (С. 303 Самопознання). Як модифікація стражденності, почуття туги супроводжує й поглиблює відчуття чужості, котре є одним із найхарактерніших у ставленні мислителя до світу ("туга чужості", "туга відчуження"), й водночас, в певному смислі, вже символічно належить світу "іншому", оскільки є засобом прориву до трансцендентного: "Все моє існування стояло під знаком туги по трансцендентному" [5: 261], а тому є коаксіальним з ним. Також "виникнення туги вже є порятунком" від нудьги, повсякденності, повторюваності, наслідування, одноманітності, скованості й, зрештою, кінченості життя [5: 308]. Метафізичне переживання туги співвідноситься у мислителя з жахом (у значенні Angst С. Кіркегора), "котрий пов'язаний не з емпіричною небезпекою, а з трансцендентним, з тугою буття і небуття" [5: 303]. Звертає на себе увагу той факт, що описані переживання нерідко мають характер тривалості, а тому визначаються самим мислителем як стани.

У зміст стражденного відчуття М. Бердяєва, окрім туги, входять також відчай, протиріччя, сумнів, страждання [5: 305]. Втім, їм не всім однаковою мірою притаманна сила трансцендентальної потуги. Так, стани відчаю, протиріччя та сумніву філософ називає потворними, будучи цілком вільний, в своєму ставленні до них, від ідеалізації. Крім того, М. Бердяєву знайомі переживання страху і нудьги, в яких він, однак, не вбачає потенціалу для трансформації стражденного світовідчуття, а отже й духовного преображення людини: "Страх і нудьга спрямовані не на вищий, а на нижчий світ"; "В тузі є надія, в нудьзі – безнадія" [5: 303], – стверджує автор.

Усвідомленість стражденності як засобу прориву до трансцендентного дискурсивно загострюється у проблемі людського страждання. Цій проблемі приділена значна увага в багатьох працях мислителя. М. Бердяєв розвиває тему страждання, підіймаючи його до вершини екзистенційних цінностей. Стражданням долається нудьга як "ваготіння в порожнечу", воно "є рятівним по відношенні до цього стану, в ньому є глибина", – запевняє мислитель [5: 308]. У екзистенціальних контекстах філософії М. Бердяєва страждання як філософське поняття здобуло найбільш послідовного категоріального оформлення, розкриваючись у притаманних йому онто-гносеологічному, феноменальному та екзистенційному вимірах. Найґрунтовніше М. Бердяєв осмислив дане поняття у праці "Екзистенціальна діалектика божественного і людського", присвятивши темі страждання окремий розділ. "Я страждаю, отже, я існую", – це перефразування знаменитого принципу cogito є найбільш емким означенням М. Бердяєвим теми стражденності та пролог до визнання страждання однією з основних характеристик людського існування. У зображенні феноменальної площини страждання має значення джерело його походження. Страждання як феномен належить світу об'єктів, звідти ж походять основні загрози свободі особистості, перепони її творчості. Тим не менше, страждання є достовірною реальністю об'єктивного світу, що удостоює й супроводжує людську екзистенцію від народження до смерті. Феномен страждання у М. Бердяєва розкривається як неспростовна реальність, дійсність, те, що насправді існує: "Страждання є основний факт людського існування" [11: 394]. Страждання проявляє себе в людському індивідуальному, особистісному існуванні, передусім, як подія, що отримує фактичність у народженні та смерті. Біль, хвороба – як первинні прояви страждання – стосуються людини уже при самому її входженні в життя, при народженні. Тому страждання є цілком життєве, вважає мислитель, воно приналежне життю, викликане бажанням жити. "Прийняття життя є прийняттям страждання", – пише М. Бердяєв [11: 394].

Найбільш принципові погляди М. Бердяєва щодо особливостей людського існування в світі та життя її духу, що їх виражає ідея стражденності, можна резюмувати в наступних положеннях:

– Відчуття стражденності належить до екзистенціального змісту духовного досвіду мислителя, постає як його внутрішня світоглядна позиція.

– Ідея стражденності виражає комплекс численних психо-емоційних переживань автора, серед яких категоріального осмислення здобули екзистенціали самотності, туги, страждання. Саме з ними мислитель пов'язує здатність прориву до трансцендентного, у світ справжній, що принципово протилежний об'єктності.

– Ідея стражденності розгортається та тлі вагомих для мислителя тем: свободи, творчості, Бога, людини, достовірної реальності та слугує їх увиразненню та конкретизації.

Порівнюючи філософські ідеї обох мислителів, варто зазначити, що їм обом була притаманна небайдужість до проблем людини і людського в ній, котра стимулювала смислопошук і вдосконалювала їх філософський метод. Так, головні положення С. Франка стосовно висвітлення ним ідеї стражденності в людському бутті визначило онтологічно-гносеологічне (метафізичне) спрямування його філософського бачення. Ідея стражденності є невід'ємною часткою антропологічного вчення мислителя, нею пронизані як душевно-тілесне життя людини, так і духовне життя, котре є вікном у сферу надіндивідуального духу, сферу абсолютного буття, вседності. Метафізичною позицією С. Франка пояснюється тлумачення понять, за допомогою яких визначається ідейний зміст стражденності людського буття як трагізму, страждання, болю, турботи, самотності, розчарування, горя, мук сумління, відчаю, смерті. Цією ідеєю пронизані раціонально-містичні положення його філософії стосовно пізнання Бога, людини та смислу її життя, пізнання світу та основних законів світоустрою; вона отримує риси непізнаної незбагненності суто в ключі його філософського методу й одночасно доповнює собою можливість феноменологічного узріння духовної реальності.

У М. Бердяєва ідея стражденності тематизується переважно в руслі антропологічного розмислу. Проблеми людського становили безумовний пріоритет в його творчості, в силу чого стражденність постає не суто теоретичною абстракцією по відношенню до людського буття, а животрепетним світовідчуттям людини і його власним відчуттям трагічності існування. Ідея стражденності відображає особливості філософської рефлексії автора й представлена поняттями самотності, туги, страждання, котрі мають духовно-практичне значення для особистості та проявляють себе в граничних станах існування.

Екзистенційно-онтологічним підґрунтям ідеї стражденності у творчості С. Франка і М. Бердяєва виступає світоглядно-теоретична своєрідність авторських концепцій. Творчість обох мислителів вирізняється, на наш погляд, спільністю узріння онтологічно-екзистенційних підстав ідеї людської стражденності на тлі відмінних персоналістично-онтологічного (у С. Франка) та персоналістично-екзистенційного (у М. Бердяєва) характерів філософські досягнутої істини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Франк С. Л. Непостижимое / С. Л. Франк // Сочинения. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2000. – С. 783–796.
2. Аляев Г. Е. Філософський універсам С. Л. Франка. Персоналістична метафізика вседності в горизонтах нової онтології ХХ століття : [монографія] / Г. Е. Аляев. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2002. – 368 с.
3. Аляев Г. Е. Абсолютний реалізм Семена Франка / Г. Е. Аляев // О религиозных философах России и Украины : персоналистические очерки : [монографія] / [Аляев Г. Е., Емельянов Б. В., Мозговая Н. Г., Суходуб Т. Д.]. – Полтава : ООО "АСМИ", 2010. – С. 174–200.
4. Франк С. Л. Реальность и человек. Метафизика человеческого бытия / С. Л. Франк ; [сост. и предисл. А. С. Филоненко] // С нами Бог. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2003. – С. 133–439.
5. Бердяев Н. А. Самопознание / Н. А. Бердяев // Самопознание : Сочинения. – М. : Изд-во Эксмо ; Харьков : Изд-во Фолио, 2005. – С. 259–623.
6. Суходуб Т. Д. О "человеке, отпущенном на свободу" : Николай Бердяев / Т. Д. Суходуб // О религиозных философах России и Украины : персоналистические очерки : [монографія] / [Аляев Г. Е., Емельянов Б. В., Мозговая Н. Г., Суходуб Т. Д.]. – Полтава : ООО "АСМИ", 2010. – С. 156–174.
7. Блюменкранц М. А. Романтик духа / М. А. Блюменкранц // Бердяев Н. А. Самопознание : Сочинения. – М. : Изд-во Эксмо ; Харьков : Изд-во Фолио, 2005. – С. 3–10.
8. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической философии // Царство Духа и царство Кесаря / Н. А. Бердяев ; [сост. и послесл. П. В. Алексеева ; подгот. текста и прим. Р. К. Медведевой]. – М. : Республика, 1995. – С. 4–164.
9. Райда К. Ю. Екзистенціальна філософія. Традиція і перспективи / К. Ю. Райда. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2009. – 328 с.
10. Алексеев П. Человек, дух и реальность. Об экзистенциальном типе философствования Н. А. Бердяева / П. Алексеев ; [сост. и послесл. П. В. Алексеева ; подгот. текста и прим. Р. К. Медведевой] // Царство Духа и царство Кесаря. – М. : Республика, 1995. – С. 357–364.
11. Бердяев Н. А. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого / Н. А. Бердяев ; [сост. и вступ. ст. В. Н. Калужного] // Диалектика божественного и человеческого. – М. : ООО "Издательство АСТ" ; Харьков : "Фолио", 2003. – С. 341–501.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Frank S. L. Nepostizhimoe [Incomprehensible] / S. L. Frank // Sochineniia [Works]. – Mn. : AST, 2000. – S 783–796.
2. Aliaev G. E. Filosofs'kyi universam S. L. Franka. Personalistychna metafizyka vseednosti v goryzontakh novoi ontologii XX stolittia [Philosophical Universe by S. L. Frank. Personal Metaphysics of All-Encompassing Unity in the Horizons of New Ontology of the XX Century] : [monografiia] / G. E. Aliaev. – K. : Vyd. PARAPAN, 2002. – 368 s.
3. Aliaev G. E. Absolutnyi realism Semena Franka [Absolute Realism by Semen Franko] / G. E. Aliaev // O religioznykh filosofakh Rossii i Ukrainy : personalisticheskie ocherki [On the Ukrainian and Russian Religious Philosophers] : [monografiia] / [Aliaev G. E., Emel'ianov B. V., Mozgovaia N. G., Sukhodub T. D.]. – Poltava : ООО "ASMI", 2010. – S. 174–200.

4. Frank S. L. Real'nost' i chelovek. Metafizika chelovecheskogo bytiia [Reality and a Man. Metaphysics of the Human Being] / S. L. Frank ; [sost. i predisl. A. S. Filonenko] // S nami Bog [God is with us]. – M. : OOO "Izdatel'stvo AST", 2003. – S. 133–439.
5. Berdiaev N. A. Samopoznanie [Self Cognition] / N. A. Berdiaev // Samopoznanie [Self Cognition] : [sochineniia]. – M. : Izd-vo Eksmo ; Khar'kov : Izd-vo Folio, 2005. – S. 259–623.
6. Sukhodub T. D. O "cheloveke, otpushchennom na svobodu" : Nikolai Berdiaev [On the Liberated Man : Nikolai Berdiaev] / T. D. Sukhodub // O religioznykh filosofakh Rossii i Ukrainy : personalisticheskie ocherki [On the Ukrainian and Russian Religious Philosophers] : [monografiia] / [Aliaev G. E., Emel'ianov B. V., Mozhovaia N. G., Sukhodub T. D.]. – Poltava : OOO "ASMI", 2010. – S. 156–174.
7. Bliumenkrants M. A. Romantik dukha [Spirit Romantic] / M. A. Bliumenkrants // Samopoznanie [Self Cognition] : [sochineniia] / N. A. Berdiaev. – M. : Izd-vo Eksmo ; Khar'kov : Izd-vo Folio, 2005. – S. 3–10.
8. Berdiaev N. A. O rabstve i svobode cheloveka. Opyt personalisticheskoi filosofii [On the Human's Slavery and Freedom. The Experience of Personal Philosophy] / N. A. Berdiaev ; [sost. i poslesl. P. V. Alekseeva ; podgot. teksta i prim. R. K. Medvedevoi] // Tsarstvo dukha i tsarstvo Kesaria [The Kingdom of Spirit and Cesar]. – M. : Respublika, 1995. – S. 4–164.
9. Raida K. Yu. Ekzistentsial'na filosofii. Tradytiia i perspektyvy [Existential Philosophy. Traditions and Perspectives] / K. Yu. Raida. – K. : Vydavets' PARAPAN, 2009. – 328 s.
10. Alekseev P. Chelovek, dukh i real'nost. Ob ekzistentsial'nom tipe filosofstvovaniia N. A. Berdiaev [Man, Spirit and Reality. On the N. A. Berdiaev's Existential Type of Filosofizm] / P. Alekseev ; [sost. i poslesl. P. V. Alekseeva ; podgot. teksta i prim. R. K. Medvedevoi] // Tsarstvo dukha i tsarstvo Kesaria [The Kingdom of Spirit and Cesar]. – M. : Respublika, 1995. – S. 357–364.
11. Berdiaev N. A. Ekzistentsial'naia dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo [The Existential Dialectics of the Celestial and Human] / N. A. Berdiaev ; [sost. i vstup. st. V. N. Kaliuzhnogo] // Dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo [The Dialectics of the Celestial and Human]. – M. : OOO "Izdatel'stvo AST" ; Khar'kov : "Folio", 2003. – S. 341–501.

Матеріал надійшов до редакції 27.08. 2012 р.

Шадюк Т. А. Экзистенциально-онтологические основы человеческой страдательности в творчестве С. Франка и Н. Бердяева.

Идея страдательности рассмотрена в контексте авторских философских концепций С. Франка и Н. Бердяева, посредством которых установлены ее онтологически-экзистенциальные основы. Выявлено смысло-содержательное отличие касательно постановления и изъяснения идеи страдательности между мыслителями, которое основывается на особенностях их философской рефлексии. Определен ряд понятий, в которых конституируется идея страдательности как проблема современной философской антропологии. Установлено, что общим в постановке идеи страдательности у обоих мыслителей является видение ее онтологически-экзистенциальных основ на фоне отличительных персоналистически-онтологического (у С. Франка) и персоналистически-экзистенциального (у Н. Бердяева) философствования.

Shadiuk T. A. Existentially-Ontological Bases of Human Sufferability Idea in the S. Frank and M. Berdyaev's Creative Work.

The idea of sufferability is considered in the context of S. Frank and M. Berdyaev's authorial philosophical concepts, through which its ontologically-existential background is found out. The difference in meaning content regarding the setting and interpretation of the sufferability idea between thinkers is revealed, which is based on the specific features of their philosophical reflection. A number of concepts is determined, in which the idea of sufferability is constituted as a problem of the modern philosophical anthropology. It is established that the common for the both thinkers in the sufferability idea statement is its viewing as the ontologically-existential bases against the background of the differentiate personal-ontological (S. Frank) and personal-existential (M. Berdyaev) philosophism.